

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Reminiscence a lidová kultura v sociální
práci**

Alžběta Trávníčková

Katedra: Pastorační a sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Hana Janečková, Ph.D.

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Lidová kultura a reminiscence v sociální práci napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 2. 12. 2020

podpis

Anotace

Bakalářská práce pojednává o propojení reminiscence, tedy cílené práce se vzpomínkami seniorů, s tématy z lidové kultury.

Teoretická část práce popisuje různé formy, metody a témata, kterých reminiscence využívá. Následně se věnuje lidové kultuře, jejím projevům a podobám, z nichž mohou čerpat sociální pracovníci a další pracovníci v sociálních službách při přípravě a uskutečňování reminiscenčních setkání a dalších reminiscenčních aktivit v pobytových službách pro seniory.

Praktická část zkoumá současnou situaci ve využívání reminiscence a lidové kultury v pobytových zařízeních pro seniory na území dnešního Slovákka. Cílem této práce je vypracování metodiky k praktickému zařazování témat z lidové kultury do reminiscenčních setkání a dalších aktivizačních programů v pobytových službách pro seniory.

Klíčová slova

Lidová kultura, reminiscence, vzpomínky, reminiscenční stimuly, reminiscenční témata

Summary

Topic of my thesis is the combination of folk cultural topics with reminiscence, the work targeted on elderly people's memories.

The theoretical part of this thesis describes various forms, methods and topics used as part of reminiscence. It also studies folk culture itself and its manifestations that can be a good source of inspiration for social workers and related staff when organizing reminiscence sessions and activities in retirement and nursing homes.

The practical part explores the current situation in nursing homes at Slovácko, South Moravia in terms of reminiscence integration into the daily life. The goal of this thesis is to develop a methodology for practical inclusion of folk culture topics into the reminiscence sessions and related activities in nursing homes.

Keywords

Popular culture, reminiscence, memories, reminiscence triggers, reminiscence topics

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Haně Janečkové, Ph.D. za vedení práce, vstřícný přístup, věnovaný čas a cenné připomínky. Také děkuji své rodině za podporu a pomoc při psaní bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. Reminiscence.....	9
2.1. Úloha vzpomínek.....	9
2.2. Reminiscence nebo reminiscenční terapie.....	11
2.3. Formy reminiscence	14
2.4. Metody a techniky vzpomínání	15
2.4.1. Příklady kreativních technik v reminiscenci	16
2.4.2. Spouštěče vzpomínek	17
2.4.3. Témata reminiscence	18
2. Lidová kultura	19
2.1. Hudební folklor	22
2.1.1. Píseň	23
2.1.2. Instrumentální hudba	24
2.2. Taneční folklor	25
2.3. Slovesný folklor.....	26
2.4. Tradiční odívání.....	27
2. 5. Lidová tradice v kuchyni	28
2.6. Současná situace tradiční lidové kultury	30
II. PRAKTICKÁ ČÁST	31
1. Propojení reminiscence a lidové kultury v sociální práci	31
2. Mapování situace v sociálních zařízeních pro seniory na Slovácku	32
2.1. Proces šetření.....	32
3. Reminiscence a lidová kultura.....	37
3.1. Skupinové reminiscenční setkání	37

3.2. Metodika využití lidové kultury jako zdroje témat a stimulů pro reminiscenční setkání	38
3.2.1. Tradice na talíři.....	38
3.2.2. Lidové slavnosti a zábavy.....	40
3.2.3. Lidové tance	43
3.2.4. Slovácko – kraj písní	45
3.2.5. Vyšívaná krása – lidový oděv.....	49
3.2.6. Shrnutí	52
Závěr	52
Seznam literatury	54
Internetové zdroje.....	57
Seznam obrázků.....	57
Přílohy	58

Úvod

Pro svou práci jsem si vybrala téma spojující reminiscenci, lidovou kulturu a sociální práci. Propojování oborů, témat a dovedností je pro mou osobu příznačné. Po dobu studia sociální práce zároveň studuji hudební obor na Pražské konzervatoři. Jako muzikant mám ráda pestrou škálu žánrů, jako sociální pracovník se také nezaměřuji jen na jednu oblast. V náročných chvílích ale myslím na to, že by bylo jednodušší vybrat si jen jeden obor, jeden směr, jednu vášeň. Postupem času však docházím k názoru, že to není o striktním výběru. Jen o správném propojení. O chuti a snaze, dělat věci srdcem.

Od malička jsem vychovávána v lásce k folkloru, k lidovým zvykům, k dodržování tradic a ctění odkazů, které nám tu byly zanechány našimi předky. Jako dítě jsem si za svůj hudební nástroj vybrala klarinet, který mohu uplatnit v lidové hudbě. Hudba je mou velkou a nedílnou součástí, je mým tajným jazykem, kterým mohu vyjádřit bolest, smutek, stesk, hněv, ale i radost, smyslnost, pokoru. Hudba stírá rozdíly, je v ní síla, která spojuje kultury, lidi různého vyznání, různého věku. Oblékání do kroje měla vždycky na starost moje babička. Je to jako oblékání panenky s pevně danými pravidly. Důležité je pořadí spodniček, sukni, pečlivě naškrobené, zavázané rukávce, aby fěrtoch nebyl výš než fěrtůška, vyčištěné boty a vlasy stažené do copánků s červenou mašlí. Na to všechno babička s láskou k tradicím dohlížela. Když vám pak před očima Alzheimerova nemoc mění člověka, kterého máte rádi, hledáte způsoby a možnosti, jak se s touto situací vyrovnat. A právě nemoc a následná smrt mé babičky mě přivedla k sociální práci.

Kdybych se s reminiscencí setkala dříve, mohla jsem babičce skrze hudbu a folklor vrátit kus jejího mládí a spolu s ní prožít naplněnější zbytek jejího života.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Reminiscence

Pojem reminiscence vychází z latinského slova *reminiscere*, což znamená obnovit v paměti, rozpomenout se, vzpomenout si. V češtině používáme pojem reminiscence také jako synonymum pro vzpomínku či vzpomínání.¹ Než představím reminiscenci jako aktivitu, přiblížím úlohu a důležitost vzpomínek každého z nás.

2.1. Úloha vzpomínek

Až do počátku šedesátých let minulého století převládal při stárnutí a vyrovnání se se stářím spíše negativní názor na roli vzpomínání. Věřilo se, že vzpomínat „*není nic dobrého*“, že ohlížení se zpět do minulosti vede pouze k nezdravé introspekci a odmítání přítomnosti.² Změna nastala až s výzkumy amerického psychologa *Roberta Butlera* a jeho zásadním článkem „*The Life Review: An interpretation in the Aged*“. Butler prováděl v letech 1955 - 1966 výzkumy zdravých seniorů. Ve svém článku, vycházejícím z těchto výzkumů, popisuje „*life review*“, jako životní rekapitulaci, jako univerzální proces, který nastává u starých lidí a probíhá až do smrti. Nejde jen o vybavování minulých zkušeností, rekapitulace je aktivní hodnotící proces. Vědomí blížící se smrti tento proces uvádí do pohybu. Skrze přezkoumávání prožitých zkušeností, včetně chyb, zmeškaných příležitostí a nevyřešených konfliktů může člověk

¹ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 21.

² ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. Reminiscenční terapie. Praha: Galén, 2011. s. 19

přepracovat nebo rozšířit pochopení své minulosti, a tak získat novou perspektivu a smysl života a beze strachu čelit smrti.³

Vzpomínání je přirozenou a běžnou aktivitou každého z nás. Schopnost aktivně si vybavovat vzpomínky patří k základním vlastnostem lidské psychiky. Při vzpomínání vstupují staré paměťové stopy do vědomí člověka a ten má tak možnost znovuprožívat události svého života, přehodnocovat je, opět je začleňovat do svého životního příběhu a do obrazu sebe sama. Jde o ožívování minulosti v představách, při vyprávění příběhů či při kreativní činnosti.⁴ Jedním ze způsobů, jak se starší lidé vyrovnávají s obtížemi ztráty zdraví a síly, je vzpomínání na časy, kdy byli zdatnější a nezávislejší.⁵

Anglický psycholog a gerontolog Peter G. Coleman se zabýval vzpomínáním a sestavil typologii vzpomínajících, která rozlišuje spojitost mezi typem vzpomínajícího a jeho celkovou spokojeností se životem a postojem k současnosti:

1. *Lidé, kteří vzpomínají často a cení si svých vzpomínek* - vzpomínání je pro ně velmi pozitivní a konstruktivní činností, umí se snadno adaptovat na stávající životní situaci. I přes četné životní obtíže pozitivně hodnotí svou životní dráhu.
2. *Lidé, kteří vzpomínají často, ale trápí se svými vzpomínkami* - vzpomínání je deprimující činností. Vzpomínající má pocit neupokojivého, nenaplněného života bez možnosti nápravy. Přístup k přítomnosti je negativní a nekonstruktivní.

³ ROMANIUK, Michael. Reminiscence and the second half of life, *Experimental Aging Research*. An International Journal Devoted to the Scientific Study of the Aging Process. 1981. s. 6.

⁴ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 14.

⁵ SCHWEITZER, P., BRUCE, E. Remembering Yesterday, Caring Today. *Reminiscence in De-mentia Care. A Guide to Good Practice*. Lon-don: Jessica Kingsley Publishers, 2008. s. 24

3. *Lidé, kteří vzpomínají zřídka, protože nevidí ve vzpomínání žádný smysl* - vzpomínající nepřisuzuje svým vzpomínkám důležitost a význam. Svou životní dráhu hodnotí ve většině případů jako uspokojivou i přístup k přítomnosti má pozitivní charakter.
4. *Lidé, kteří se vzpomínání vyhýbají, protože jim jejich vzpomínky evokují ztráty, které prožili* - vzpomínky bývají bolestivé a nepříjemné. Důvodem jsou životní ztráty, se kterými se vzpomínající nedokázal vyrovnat. Vnímání přítomnosti má negativní charakter a ta je viděna mnohem hůře, než jaká je skutečnost.⁶

Proces vzpomínání, jeho přítomnost nebo naopak nepřítomnost, může být vnímán pozitivně i negativně. Může být aktivitou povzbuzující a uspokojující, ale může být i procesem rušivým, vyvolávajícím obavy.⁷

Vzpomínání je sice přirozenou aktivitou, ale u cílené práce se vzpomínkami je třeba brát zřetel na rozdílný typ osobnosti vzpomínajícího jedince, situaci, ve které se nachází, jeho individuální odlišnosti a důvody jeho vzpomínání.

2.2. Reminiscence nebo reminiscenční terapie

Pro reminiscenci jako aktivitu je často užívaná definice britského geriatra *Roberta Woodse* a jeho spolupracovníků. Reminiscenci definuje jako hlasité nebo tiché (skryté, vnitřní) vybavování událostí ze života člověka, které se uskutečňuje buď o samotě nebo spolu s jinou osobou či skupinou lidí.⁸

⁶ COLEMAN, Peter in ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. Reminiscenční terapie. 1. vyd. Praha: Galén. 2011. s. 17.

⁷ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 47.

⁸ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 21.

Reminiscence je filosofie péče, kde minulost, původ, prostředí a životní styl každého člověka slouží jako základ, od kterého se odvíjí péče o něj samotného. Filosofie péče se tak zaměřuje na zdůraznění schopností starých lidí a váží si všeho, čím přispívají k životu svému i druhých.⁹

V literatuře i v praxi se můžeme setkat jak s použitím termínu *reminiscence*, tak i *reminiscenční terapie*. Terapie je proces poukazující na existenci problému či nemoci a na její následnou léčbu odborníkem s cílem daný problém odstranit.¹⁰ Využívání vzpomínek v práci se seniory, vnášení rozměru celého lidského života do veškerých aktivit, kterým se spolu se starými lidmi zabýváme, není samo o sobě terapií.¹¹ Není tedy přesné hovořit o *reminiscenční terapii*. Pro účely své práce budu užívat pojem *reminiscence*. Nicméně reminiscenčně zaměřené aktivity mají terapeutický účinek, uspokojují mnoho lidských potřeb, přinášejí lidem potěšení, radost, vnášejí smysl do jejich života, mají vliv na jejich zdraví a pocit identity.¹²

Reminiscence je aktivační a validační metodou využívanou v mnoha podobách práce se starými lidmi. Základem validace je komunikace, založená na respektu k druhému člověku, která za všech okolností dává najevo, že jeho potřeby, vyslovená přání nebo jeho pohled na realitu jsou uznávány, respektovány a vyslyšeny.¹³

⁹ NORRIS, Andrew in ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. Reminiscenční terapie. 1. vyd. Praha: Galén. 2011. s. 21.

¹⁰ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. Reminiscenční terapie. Praha: Galén, 2011. s. 22.

¹¹ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 43.

¹² JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 43.

¹³ MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013. s. 141.

Pam Schweitzer uvádí důvody, proč je dobré reminiscenci zařadit do péče nebo aktivizačních programů. Reminiscence pomáhá v mnoha směrech:

- Budování komunity. Sdílení vzpomínek s ostatními lidmi z podobného prostředí vytváří silný pocit sounáležitosti s komunitou a utváří v ní cennou roli.
- Kulturní integrace. Reminiscence je prostředkem k debatě o rozmanitosti, za účelem výměny životních zkušeností. Může spojit lidi s různým rasovým, kulturním a náboženským původem, umožňuje vzájemné poznávání a učení se toleranci.
- Boj proti izolaci. Ztráta partnerů a blízkých přátel v pokročilém věku může vést k izolaci a stažení se do sebe. Reminiscence je prostředkem k začlenění do skupiny, která sdílí společné životní zkušenosti.
- Přátelství. Sdílení společných vzpomínek se může stát základem pro nová přátelství.
- Hledání perspektivy. Mít příležitost sdílet a uvažovat o svých životních událostech upevňuje pocit identity člověka. Pomáhá lidem zařazovat různé části jejich života do smysluplnějšího celku.
- Vnímání historie. Sdílení příběhů s lidmi stejné generace nebo s mnohem mladšími lidmi pomáhá s přijetím sebe jako účastníka velkých společenských a historických událostí minulého století.
- Kreativita. Oživování vzpomínek prostřednictvím tvůrčích aktivit je pro účastníky reminiscence příjemné a zábavné, objevují své zachovalé dovednosti a také je potom těší hmatatelný výsledek.
- Respekt. V reminiscenci je každý odborníkem na svůj vlastní život. Dosahuje uznání jako člověk s jedinečnou zkušeností a zajímavým osobním příběhem.¹⁴

¹⁴ Pam Schweitzer, MBE - Reminiscence [online]. Copyright © [cit. 12.11.2020]. Dostupné z: <http://www.pamschweitzer.com/pdf/about-reminiscence-work.pdf>

2.3. Formy reminiscence

Reminiscenci můžeme dělit podle její podoby, počtu účastníků nebo z hlediska její formálnosti.

Faith Gibsonová rozděluje reminiscenci na *obecnou* a *specifickou*:

- Obecná forma představuje předem naplánované reminiscenční setkání s využitím různých pomůcek, které pomáhají stimulovat vzpomínky na určené téma.
- U specifické reminiscence se pracuje s pečlivě vybranými pomůckami, které vzpomínající přímo vlastní nebo se jej konkrétně týkají. Tento typ reminiscence je vhodný při práci se seniory s demencí, depresí či poruchami chování.¹⁵

Podle počtu účastníků rozlišujeme reminiscenci *individuální* a *skupinovou*.

Individuální vzpomínání může být terapeutické posezení se vzpomínkami, psaní deníku, tvorba knihy života nebo reminiscenční bedny.¹⁶

Individuální vzpomínání se uskutečňuje s jedním člověkem a je založeno na vztahové důvěře. Jeho přínos je spatřován především v tom, že pomáhá vzpomínajícímu mít stále pocit, že je respektován a vnímán jako jedinečná bytost.¹⁷ V rámci individuálního vzpomínání lze reminiscenci začlenit i do běžné péče – při činnostech jako je oblékání, ošetřování, příprava jídla, nebo procházky. Pod *skupinovou reminiscenci* si můžeme představit skupinový

¹⁵ GIBSONOVÁ, Faith in ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. Reminiscenční terapie. Praha: Galén, c2011. s. 26.

¹⁶ JANEČKOVÁ, Hana. In Česká alzheimerovská společnost, o.p.s. [online]. Copyright © [cit. 12.11.2020]. Dostupné z: <http://www.alzheimer.cz/res/archive/001/000238.pdf?seek=1432899414>

¹⁷ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. Reminiscenční terapie. Praha: Galén, c2011. s. 26 – 28.

rozhovor nebo činnost prováděnou ve více lidech – práce v dílně, vaření, divadlo, zpěv, tanec. Výhodou skupinové reminiscence je využití skupinové dynamiky. Jedna vzpomínka vyvolá další u druhých účastníků a zlepšuje se komunikace ve skupině.¹⁸ Skupinová reminiscence může probíhat dvěma způsoby a to jako *formální skupinová reminiscence*, která je strukturovaná, připravená a cílená. Přítomní by měli být obeznámeni se strukturou, tématem, délkou sezení a celkovým průběhem dostatečně dopředu. Na druhé straně *neformální skupinová reminiscence* je spontánní, jejím hlavním cílem je přinést radost, stimulaci a smysl do života seniorů, pobývajících doma s rodinou nebo v pobytových zařízeních.¹⁹ Jak tuto radost, potěšení, vůni mládí a krásných chviliek do života seniorů přinášet představím v následující kapitole.

2.4. Metody a techniky vzpomínání

V reminiscenci lze využít metodu verbálního vzpomínání i celou řadu neverbálních kreativních technik. Schopnost vyjádřit se prostřednictvím hudby, divadla, tance a malby je radost. Kreativní reminiscence zkoumá vzpomínky v jejich estetické formě. Mnoho starších jedinců začíná svoji kreativitu objevovat až po odchodu do důchodu, kdy získají více času prohlubovat své, někdy skryté dovednosti.²⁰ Reminiscence se po zapojení fantazie, citů, vnímavosti a tvořivosti může stát úžasným kreativním uměním.

Při *verbální metodě* je vzpomínání založeno na užívání slov v ústní nebo písemné formě. Řadíme sem skupinové i individuální vyprávění, zpěv písní,

¹⁸ SUCHÁ, Jitka, Iva JINDROVÁ a Běla HÁTLOVÁ. Hry a činnosti pro aktivní seniory. Praha: Portál, 2013. s. 39.

¹⁹ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. Reminiscenční terapie. Praha: Galén, c2011. s. 28.

²⁰ KUNZ, John and SOLTYS, F. G. Transformational reminiscence: Life story work. New York. Springer. 2007. s. 14.

přednášení básní, textů, hlasité předčítání. Verbální metody mohou mít i písemnou formu. Ať už jde o psaní deníku, dopisů nebo životních příběhů. Zapsané vzpomínky doplněné o fotografie a dokumenty mohou utvořit paměti, kroniky nebo knihy života.²¹

Kreativní techniky v reminiscenci pracují se skutečností, že člověk zažívá svět kolem sebe pomocí smyslů, vnímá chuť, dotyk, vůni, obraz a zvuk. Pomocí smyslů je možné vyvolat dávno schované, hluboko zasuté vzpomínky. K vyjádření některých vzpomínek nám slova nestačí.²²

2.4.1. Příklady kreativních technik v reminiscenci

Divadlo, pantomima, tanec, výtvarné vyjádření, představují reminiscenční techniky založené na umění. *Divadlo ze vzpomínek* je metodou výrazné postavy britské reminiscenční scény, *Pam Schweitzer*. Ze vzpomínek sesbíraných od starých lidí připravila 30 divadelních představení. Divadlo můžou hrát samotní senioři, herci nebo dobrovolníci. Příprava divadla je dlouhodobý proces. Začíná skupinovým vzpomínáním a hledáním vhodného tématu. Například jak vypadaly naše první lásky, svatba, cvičení v Sokole, návštěva kina. Poté následuje psaní scénáře, rozdělení rolí, výběr hudby, kostýmů.²³ V dramtizaci vzpomínek je síla revitalizovat staré lidi, propojit je s jejich minulostí a spojit je navzájem.²⁴ Nemusí jít jen o nacvičené divadelní

²¹ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 66.

²² KUNZ, John and SOLTYS, F. G. Transformational reminiscence: Life story work. New York. Springer. 2007. s. 124.

²³ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 117 – 119.

²⁴ KUNZ, John and SOLTYS, F. G. Transformational reminiscence: Life story work. New York. Springer. 2007. s. 126.

představení. Hraní rolí, napodobování, krášlení se a převleky patří k oblíbeným činnostem po celý život.²⁵

Další metodou založenou na umění a kreativitě je *tanec*. Propojení hudby a těla může probíhat i v sedu. Pohupování se do rytmu, tleskání, podupávání, procítění základních kroků různých tanců. Kreativní metody mohou probíhat i formou *pracovních aktivit*. Může jít o žehlení, šití, háčkování, vaření, hrabání listů nebo jiné sezonní práce na zahradě. Dobové filmy, záznamy historických událostí nebo pořady s vybranou tematikou mohou také posloužit jako jedna z metod.

K oblíbeným kreativním metodám patří výroba *vzpomínkových krabic*. Může jít o sbírku osobních předmětů, prostorovou koláž nebo o vytvořený prostor probouzející vzpomínky, upravená vitrína, zákoutí, výstavka doplňující interiér.²⁶

Cílem kreativního využití vzpomínek je především pobavení, pozitivní naladění zúčastněných a radost z výsledku.

2.4.2. Spouštěče vzpomínek

Naše okolí, místa i prostředí v nás vyvolávají vzpomínky skrze různé podněty, které fungují jako jejich spouštěče (angl. triggers). Tyto podněty zcela přirozeně stimulují naše vnímání, probouzejí paměťové stopy a spouštějí reakce.²⁷

²⁵ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 117 – 119.

²⁶ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 123 – 125.

²⁷ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 73 – 75.

Vzpomínky lze vyvolat pomocí všech smyslů, čichu, zraku, sluchu, chuti a hmatu. Jako vizuální spouštěče mohou posloužit fotografie, filmy, plakáty, barvy, vlajky, symboly, vysvědčení, oddací list, náradí nebo dobové předměty – např. váhy, hodinky, psací stroj, valcha.

Zaznít a uchu zalahodit mohou známé znělky z rádia, místního rozhlasu, písně, básně, hra na hudební nástroje, zvuky z přírody – déšť, hřmění, vítr, zvuky z určitých prostředí – nádraží, školní zvonek, tukaní psacího stroje. Ochutnávky jídel, vůně koření, bylinek, květin, sena nebo čistících prostředků vyvolají vzpomínky skrze naši chuť a čich. Důležité jsou také doteky a pohyby. Dotýkání se objektů a materiálů, doteky předmětů s kontrastní teplotou, podání ruky, posezení v masážním křesle nebo pohyby jako třeba houpání, tanec, tlesknutí.²⁸

Dobře zvolené reminiscenční téma, spojené s vhodným výběrem spouštěčů vzpomínek, nepochybně přispěje k úspěchu reminiscenčního setkání.

2.4.3. Témata reminiscence

Zárukou vydařené reminiscence je dobře zvolené téma a náležitá příprava na ně. Některá témata spojují lidi určitého věku nebo celou generaci. Pomůže také, pokud je téma vztaženo k lokalitě, z níž lidé pocházejí.²⁹ Témata připomínají stadia životního cyklu, kterými prochází každý člověk.³⁰ Můžeme začít u dětství, pokračovat tématy ze školních lavic, dále k začátku pracovního

²⁸ JANEČKOVÁ, Hana. In Česká alzheimerská společnost, o.p.s. [online]. Copyright © [cit. 12.11.2020]. Dostupné z:

<http://www.alzheimer.cz/res/archive/001/000238.pdf?seek=1432899414>

²⁹ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 73 – 75.

³⁰ JANEČKOVÁ, Hana. In Česká alzheimerská společnost, o.p.s. [online]. Copyright © [cit. 12.11.2020]. Dostupné z:

<http://www.alzheimer.cz/res/archive/001/000238.pdf?seek=1432899414>

života, probrat profese, kde jsme se bavili po práci – taneční zábavy, hospody, kina, koncerty. Tématem je také svatba, život po ní, jak život změní děti, jejich výchova, příchod vnoučat. Vděčným tématem je jídlo, jak se vařilo, co jsme jedli u babičky, na Vánoce, přes svátky, jaké dobroty jsme milovali jako děti.

V následující části představím velmi bohatý zdroj reminiscenčních témat. Jde o studnici vzpomínek, kterou naplnily generace před námi. Schopnost přijmout, poučit se a navazovat na to, co se stalo v minulosti, přináší člověku silnou energii. Dívat se dopředu, myslet na budoucnost je jedna věc. Ale umět se správně ohlédnout a načerpat sílu z tradic, mít respekt a úctu ke kořenům je věc druhá, nesmírně důležitá.

2. Lidová kultura

Lidová kultura je důležitým zdrojem národní tradice. Tradice v nejširším slova smyslu je obsahem i formou společenského života, formou lidského porozumění, je přirozenou stránkou a potřebou života, něco jako potrava a vzduch.³¹ Mnohé její prvky se v konfrontaci se současným způsobem života mohou zdát zastaralé, ale jejich význam spočívá především v hodnotách, jež tradici přisuzujeme. Kulturu je nutné brát jako celek zahrnující víru, vědění, právo, morálku a nejrůznější znalosti a dovednosti, jež si člověk osvojil jako člen společnosti, v němž žije.³² Lidová kultura, nepřesně a zúženě někdy označována jako folklor, zahrnuje širokou škálu projevů hmotného, sociálního a duchovního života lidu. Patří k ní nejrůznější druhy zaměstnání, obživy,

³¹ FROLEC, Václav. Lidové umění a dnešek. Brno: Blok, 1977. s. 16 – 24.

³² JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 7 - 8.

stavitelství, umění *slovesné, hudební, dramatické a taneční*. Pouze poslední čtyři umělecké složky lidové kultury spadají pod souhrnný pojem folklor³³.³⁴

Lidovou kulturu utváří její projevy, které můžeme rozdělit na hmotné (materiální) a nehmotné (nemateriální).

1. Nemateriální kultura - je ta část lidové kultury, která směřuje k uspokojení duchovních potřeb člověka: vedle folkloru sem patří zvyky, obřady, léčení, hygiena a oblast lidové religiozity - vědomosti a představy o člověku, přírodě a vesmíru, o nadpřirozených silách, magie, věštby, pranostiky.
2. Materiální kultura - je částí lidové kultury, zahrnující hmotné artefakty, technologické postupy a předávané znalosti a zkušenosti, pomocí kterých si člověk zajišťoval své základní životní potřeby. Například obživa či ochrana před nepříznivým přírodním prostředím. Systematika tradiční lidové kultury sem dále řadí tyto kategorie: forma zaměstnání a obživy -zemědělství, malovýroba, obchod; obydlí, oděv, strava, transport.³⁵

Každý jev tradiční lidové kultury je významně ovlivněn svým původem, na který je nutné brát zřetel při jeho interpretaci. Svěbytná je lidová kultura pocházející z regionu horského, kde byly ztížené životní podmínky, neúrodná půda, malý rozvoj zemědělství, ale více typických řemesel, nedostatek finančních prostředků na podporu obchodních styků, málo sociálních kontaktů mimo úzké území. Naopak nížinný charakter se projevil v rozvoji zemědělství

³³ folk – lid, lidový, lore – věda, vědomost

³⁴ FROLEC, Václav. Lidové umění a dnešek. Brno: Blok, 1977. s. 5.

³⁵ ŠIMŠA, Martin a kol.: Lidová kultura v ČR. Pojem a členění [online]. Dostupné z: <http://www.lidovakultura.cz>, Staženo dne: 6. 12. 2020.

(setí plodin, větší výnosy), v množství společenských a obchodních styků či ve vyšší majetnosti obyvatel (bohatší kroje, zdobnost).³⁶

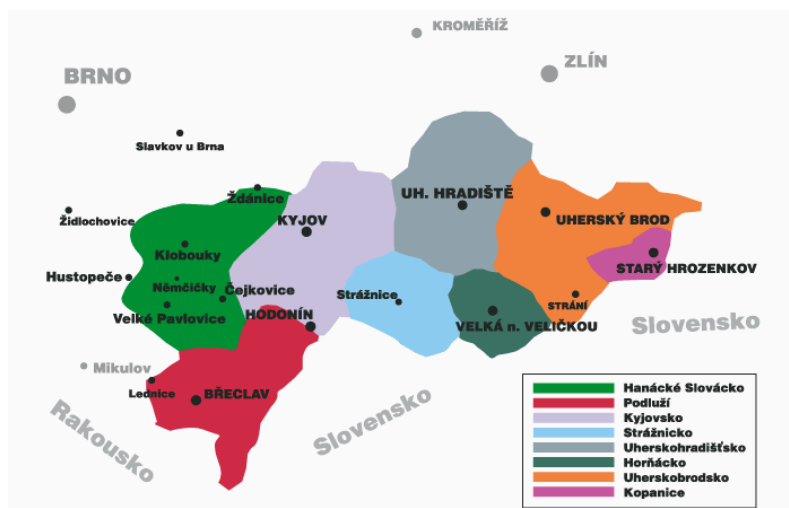
Dnes už se s lidovou kulturou setkáváme spíše jako s projevy zájmové umělecké činnosti, různě inspirované především folklorními prvky: slovesnými, hudebními a tanečními. Tyto aktivity řadí soudobá etnologie pod pojem *folklorismus*, který chápe jednak jako vědomou péči o regionální kulturní tradice, jednak jako specifickou součást soudobé masové kultury.³⁷

Ve své práci budu na příkladech blíže popisovat lidovou kulturu z oblasti moravského *Slovácka*. Jedná se o národopisnou oblast jižní a jihovýchodní Moravy, jejíž přirozené hranice tvoří na severu a severozápadě pohoří Ždánický les a Chřiby, na jihovýchodě hřeben Bílých Karpat na moravsko-slovenském pomezí a na jihu tok řeky Dyje. Slovácko tvoří stávající národopisné oblasti – Dolňácko uherskohradištské, uherskobrodské, strážnické, kyjovské, uherskoostrožské a veselské, Hanácké Slovácko, Podluží, luhačovické Zálesí, Hornácko, moravské Kopanice.³⁸ Ve své práci se budu dále hlouběji věnovat slováckému folkloru v jeho taneční, slovesné i hudební podobě.

³⁶ SCHAUEROVÁ, Alena. MAŇÁKOVÁ, Magdalena. Regionální folklor do škol. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2005. s. 8

³⁷ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 7.

³⁸ TARCALOVÁ, Ludmila. Chutě a vůně slovácké kuchyně: kuchařka tradičních pokrmů na Slovácku. V Uherském Hradišti: Region Slovácko, 2010. s 11.

1

2.1. Hudební folklor

Historie lidové hudby je charakterizována neustálým mísením vlivů a žánrů. Nejvýrazněji je to viditelné na lidové písni. Znakem lidové písně může být neznámost jejího autora a také proměnlivost její podoby. Písňe byly předávány ústním tradováním, pozměňovány interpretací zpěváků nebo snahou zasadit píseň do regionu za použití charakteristických prvků onoho regionu.

„Zpěvem kojila matka své dítě, zpěvem provozovaly děti své hry, píseňku notil si malý husáček, písněmi rozveselovala si dívka pole, pasouc krávy nebo šubajíc travu, písněmi oslazoval si člověk všechny své práce, svou starodávnou píseň šepotala si stařenka, překládajíc své drahé památky v truhle uložené, zpěvem doprošovali se žebráci almužny.

Byl-li člověk vesel, byl zpěv nezbytným a přirozeným projevem jeho veselosti, byl-li smuten, zpíval, aby se rozveselil:

*Vesele, vesele
Třeba se zle děje;*

Srdéčko zármutku
*Huběnka sa směje*³⁹

Tento citát ze sbírky národních písní vydaných Františkem Bartošem a Leošem Janáčkem v r. 1901 je svědectvím o důležitosti hudby a zpěvu v životě našich předků před stovkou let. Domnívám se, že u obyvatel Slovácka toto platí i nyní.

2.1.1. Píseň

Bohatý repertoár lidových písní lze dělit několika způsoby. *Jan Rokyta* ve své knize *Jak zpívat lidové písně* kategorizuje písně podle funkce a obsahu:

- Obřadní
- Z přírody
- Milostné
- Rodinné a ukolébavky
- Žertovné
- Robotní a zbojnické
- Rekrutské a vojenské
- Společenské a pijácké
- Různých stavů a povolání
- Taneční⁴⁰

K nejčastěji zastoupeným a oblíbeným písním patří písně milostné (lyrické). Zpívá se v nich o lásce – většinou nešťastné, o škádlení, o pocitech naplněných neopětovanou láskou nebo i o sociální nerovnosti, která lásce dvou lidí bránila.

³⁹ BARTOŠ, František, JANÁČEK, Leoš, eds. Národní písně moravské v nově nasbírané. [V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901].

⁴⁰ ROKYTA, Jan, Luděk ZENKL a Ivo STOLAŘÍK. Jak zpívat lidové písně. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1990. s. 26.

Početně jsou také zastoupeny písně rekrutské a vojenské. V některých jejich textech jsou obsaženy zmínky o konkrétních bitvách, způsob verbování vojáků, délka vojenské služby. Tyto písně v sobě nesou žal, trápení z odloučení od rodiny, dlouhé služby a také strach ze smrti. Nejarchaičtější podobu si zachovaly písně obřadní. Patří sem písně svatební, svatodušní, pohřební pláče, koledy a písně na počest rozličných slavností. Do kategorie písní - *Z přírody* - patří například melodie *kosecké* (zpívané při kosení trávy), žatevní, trávnické, písně pastevců, inspirované chovem dobytka, pobytem ve volné přírodě nebo volnou hrou dětí. Písně taneční jsou pevně vázané na hudební doprovod, jsou charakteristické svou rytmičností, veselostí a radostí z pohybu.

2.1.2. Instrumentální hudba

Lidová instrumentální hudba byla vždy těsně spojena se zpěvem a tancem. Hudebníci působili sami, častěji se ale sdružovali do nejrůznějších uskupení. K prvním doprovodným nástrojům patřil bubínek, později se přidávala flétna, píšťala, šalmaje⁴¹, často zastoupené byly i dudy - gajdy. Od druhé poloviny 19. století začaly gajdošské sestavy zanikat a vznikají hudecké muziky⁴². Sestava hudecké muziky se postupně vyvíjela:

1. Dvoje nebo troje housle, jedny drží melodickou linku, druhé harmonickou a rytmus (později se přidává klarinet)
2. První housle, violy držící harmonickou linku, kontrabas, klarinet, v některých regionech i žesťové nástroje
3. Ve třicátých letech se ke klasické sestavě houslí, viol, basy a klarinetu přidává cimbál – z hudeckých muzik se stávají muziky cimbálové⁴³

⁴¹ Dřevěný dechový nástroj s dvojitým plátkem, je předchůdcem hoboje a anglického rohu. V případě jednoho plátku, je nástroj předchůdcem klarinetu.

⁴² není přítomen cimbál, základ tvoří jedny nebo dvoje housle, viola, kontrabas

⁴³ PAJER, Jiří. Čtení o Hornácku: dějiny, národopis, umění. Strážnice: Etnos, 2013, s. 255.

Cimbálové muziky jsou veřejností považovány za tradiční, avšak k jejich rozvoji došlo až později. Dnes se o udržení lidové hudební produkce starají soubory lidových písní a tanců, amatérská či profesionální tělesa cimbálových muzik nebo orchestry lidových nástrojů. *Josef Jančár* ve své knize *Vlastivěda moravská* rozlišuje tři druhy přístupů k lidové písni:

- Snaha o rekonstrukci (přiblížení se k tradičnímu zvuku)
- Jednoduchá či složitější stylizace (aranže)
- Experimentování v kombinaci s dalšími hudebními žánry⁴⁴

„Kdy zpíváme? Kde zpíváme? Když jsme citově rozechvělí. Ulehčit si těžkou práci. Z těžkých myšlenek se probrat, odvésti je, zapudit. Jak v těch případech si vede, kdo nezná píseň? Společný zpěv váže jemnou páskou k sobě všechny.“

*Leoš Janáček*⁴⁵

2.2. Taneční folklor

Tanec je prastarým kulturním projevem lidstva. Má v každé společnosti svůj nezastupitelný význam, společně se zpěvem představuje universální umění, na němž se podle určitého řádu podílejí všichni členové společnosti. Tanec uspokojuje a reguluje emotivnost člověka.⁴⁶ Disciplína zabývající se lidovou kulturou tance se nazývá *etnochoreologie* – taneční folkloristika.

Jančár dělí lidové tance podle následujících hledisek:

1. podle regionů (horácký, valašský, hornácký, atd.)
2. podle funkce (zvykoslovný, společenský)
3. podle druhů a rodů (tanec párový, figurální, taneční hry)

⁴⁴ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 275.

⁴⁵ ROKYTA, Jan, Luděk ZENKL a Ivo STOLARŽÍK. Jak zpívat lidové písně. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1990. s. 41.

⁴⁶ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 304.

4. podle pohlaví (mužský, ženský, smíšený)
5. podle útvarů (řadový, kruhový)
6. podle účasti (sólový, párový, skupinový)⁴⁷

Tanec má v každé kultuře své nezastupitelné místo a neměl by být opomíjen. Taneční projev napomáhá k seberealizaci a často souvisí s aktuálním emotivním rozpoložením tanečníka. Lidé měli vždy potřebu prohlubovat a dále rozvíjet svůj projev, který přetvářeli do písní a tanců, a právě takto vzniklo kulturní bohatství předávané z generace na generaci a tanec se tak stal nejstarším hudebně-pohybovým projevem.⁴⁸

2.3. Slovesný folklor

Slovesný folklor neboli ústní lidová slovesnost je součástí lidové kultury a zahrnuje tvorbu, která vzniká anonymně a bez písemné fixace a je tradována ústním podáním. Česká folkloristika ji dělí do pěti žánrových skupin:

1. Lidová próza (legendy, pověsti, pověrečné povídky, povídky ze života)
2. Malé folklorní formy (příslloví, pranostiky, pořekadla, hádanky, zaříkání a zaklínání)
3. Lidové písně (jejich textová složka)
4. Lidové divadelní hry (obřadní, obchůzkové, selské, loutkové)
5. Dětský folklor (říkadla, ukolébavky)⁴⁹

⁴⁷ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 304.

⁴⁸ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 304.

⁴⁹ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 248.

Lidová slovesnost (na rozdíl od písmem fixované literatury) žije v přímé komunikaci. Utváří ji podání interpreta, ale také reakce a zásahy diváků či posluchačů.⁵⁰ Sirovátka (1998) shrnuje roli interpreta do tří funkcí:

1. učí se folklorní skladby od svého okolí, přebírá je z předchozího lidového podání a podržuje je ve svém fondu
2. svou interpretací jim vtiskuje konkrétní formu, a přitom do ní vnáší rozmanité změny a tím vytváří další varianty
3. zároveň je při přednesu šíří dál a jeho interpretace se stává článkem řetězce folklorní tradice⁵¹

2.4. Tradiční odívání

Na přelomu 18. – 19. století ustrnulo odívání na konkrétních vývojových stupních větší či menší dostupností novinek i různou mírou ochoty přizpůsobovat se městskému oděvu, jak to dokazují na velkých prostorách rozdíly mezi lidovým oděvem v Čechách, na západní a střední Moravě a lidovým oděvem na východní a jihovýchodní Moravě.⁵²

Lidový oděv byl pro národopisné regiony jihovýchodní Moravy hlavním odlišovacím znakem. Typ kroje a jeho doplňky prozrazovaly identitu jednotlivce, lokalitu, farnost či region. K rozpoznání posloužil střih, barevnost, výšivky nebo úvazy šátků. Důležitá byla stavovská znakovost kroje, která určovala rozdíl v oblékání jednotlivých rodinných stavů (vdova, vdaná, svobodný, nevěsta, stárka, mlynář, rychtář). Jednotlivé oděvní prvky dodávaly

⁵⁰ SIROVÁTKA, Oldřich. Pověst v lidové tradici a dětské literatuře. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. s. 16.

⁵¹ SIROVÁTKA, Oldřich. Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. s. 16 – 17.

⁵² JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 116.

pevné rysy každému jednotlivému stavu.⁵³ Kroj se dělí také na různé druhy podle:

- pohlaví a věku - mužský, ženský a dětský
- ročních období - letní a zimní
- funkce - obřadní, sváteční, všední a pracovní

V současné době se kroj jako všední oblečení vytratil. Jen malé procento žen ve věkové kategorii nad 70 let, nosí kroj jako každodenní oděv, většinou však do kostela nebo během svátků. Mladá a střední generace obléká kroj při svátečních nebo slavnostních příležitostech nebo jako členové folklorního uskupení na vystoupení a při reprezentaci.

2. 5. Lidová tradice v kuchyni

Zemědělské hospodaření a chov dobytka byly hlavním zdrojem potravin na zemědělských usedlostech. Žito, pšenice, proso, pohanka, hrách, čočka, fazole, zelí, řepa, brambory, z živočišných produktů především mléko, vejce, máslo, ale také med, lesní plodiny a ryby, byly odedávna základními surovinami pro přípravu pokrmů.⁵⁴ Lidé se snažili maximálně samozásobit a v obchodě kupovali pouze cukr, sůl, kávu a kvasnice.⁵⁵ Jídalo se obvykle třikrát denně. Snídalo se až po poklizení dobytka a po dojení. Hlavním jídlem býval oběd - masitý jen v neděli, ostatní dny bývaly v rolnických usedlostech bezmasé. Nejmenší péče byla věnována večeři, často se jedly zbytky od oběda nebo jen chleba či brambory s mlékem. K nejzákladnějším potravinám patřil chleba,

⁵³ TARCALOVÁ, Ludmila. Kroj na Uherskohradištsku. Uherské Hradiště: Klub kultury v Uherském Hradišti, 2013. s. 33 – 34.

⁵⁴ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 56.

⁵⁵ LUDVÍKOVÁ, Miroslava. Lidová strava na Kloboucku a Ždánicku. Brno: Grafia 1968

pokud byla ve stavení pec, pekl se i doma. V peci se dále pekly různé druhy jemného pečiva například pagáče⁵⁶, vdolečky, buchty nebo vdolky.⁵⁷

Slovácké vdolečky jsou moravskou specialitou. Jsou to plněné buchtičky ve tvaru kulatých vdolečků. Připravují se z jemného těsta s velkým obsahem žloutků.⁵⁸ Vdolečky jsou plněné tvarohem nebo švestkovými povidly, nahoře ozdobeny máslovou drobenkou. Vdolečky se pekly na svátky, na hody a na svatby. Z mouky se připravovala i jídla vařená, zejména různé druhy knedlíků, pěry, nebo trhance.⁵⁹ Všeobecně rozšířenou součástí jídelníčku byly polévky, zasmažené, nejrůznější vývary a ovary. Mezi oblíbené patřily kmínová, česneková, mléčná, houbová, o zabijačkách *ovarovica* s kroupami, *kyselica* nebo třeba trnková z vařených povidel. Hojně byly zastoupeny i pokrmy z luštěnin. Velmi oblíbeným jídlem byl a stále je *šumajstr* - vařené fazole a kroupy, smíchané s opraženou cibulkou a slaninou. Na stravovací zvyklosti měly vliv rodinné tradice u obyčejové příležitosti jako třeba Vánoce, masopust, Velikonoce nebo posvícení – hody.

Tradice a kultura národů, regionů a etnik lze dobře poznávat skrze jejich typické pokrmy a způsob stravování.⁶⁰ Při objevování Slovácka všemi smysly člověk poznává krajinu vinné révy, vína, švestek, slivovice a hlavně krajinu, kde se ještě zpívá.

⁵⁶ Pagáče jsou známé jako kulaté, čtvercové pečivo z kynutého těsta plněné škvarky, sýrem nebo smaženou cibulkou.

⁵⁷ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 60

⁵⁸ ÚLEHLOVÁ-TILSCHOVÁ, Marie. Chuťový místopis. Praha: Dita, 1997. s. 139.

⁵⁹ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 61

⁶⁰ TARCALOVÁ, Ludmila. Chutě a vůně slovácké kuchyně: kuchařka tradičních pokrmů na Slovácku. V Uherském Hradišti: Region Slovácko, 2010. s. 11.

2.6. Současná situace tradiční lidové kultury

Současný zájem o lidovou kulturu pramení z touhy poznat kořeny a cítit sounáležitost se společenstvím, které formovalo naše vztahy k okolnímu světu. V předešlých kapitolách jsem zmínila, že v současnosti se s tradiční lidovou kulturou setkáváme v projevech zájmové umělecké činnosti - v její slovesné, hudební a taneční podobě. Tyto aktivity řadíme pod pojem *folklorismus* a chápeme je jako vědomou péči o regionální kulturní tradice.⁶¹ Folklor není nefunkčním přežitkem či pozůstatkem kulturního vývoje. Zájem o folklorní aktivity neutuchá, jak ze strany diváků či posluchačů, tak ze strany interpretů. Dokládá to vysoký a stále se zvyšující počet folklorních akcí, od lokálních přehlídek až po mezinárodní festivaly, které se v současné době ve vysokých počtech konají po celé České republice.⁶²

Folklorismus dnes plní různé funkce jak pro společnost jako celek, tak pro jednotlivce, kteří se mu věnují ve volném čase. Do zábavní funkce spadají například hudební akce, kdy k poslechu i k tanci hrají cimbálové muziky.⁶³ Patří sem besedy u cimbálu, košty vína, pálenek, tradičních jídel, hodové zábavy, sezonní akce (např. vinobraní, masopust, svátek sv. Mikuláše, konec postní doby). Dnes je podstatná estetická funkce folkloru. Hlavním důvodem je to, že je folklor přenesen z původního prostředí na pódia.⁶⁴ Jedná se o taneční a scénická vystoupení folklorních souborů, koncerty cimbálových muzik, krajové přehlídky, průvody v rámci oslav nebo festivalů. Funkce krajová a

⁶¹ JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. s. 7.

⁶² KANDERT, Josef. in BITTNEROVÁ, Dana a Martin HEŘMANSKÝ, Kultura českého prostoru, prostor české kultury. Praha: Ermat. 2008, s. 36.

⁶³ SIROVÁTKA, Oldřich. Folkloristické studie. Praha: Etnologický ústav AV ČR. 2002. s. 59.

⁶⁴ TYLLNER, Lubomír. in BLAHŮŠEK Jan. Současný folklorismus a prezentace folkloru. Strážnice: Národní ústav lidové kultury. 2006. s. 12.

národní zastupuje reprezentaci regionu interprety v lidovém oděvu v rámci krajových i mezinárodních setkávání. Dnes také není neobvyklé, že cimbálové muziky a soubory natáčí svá CD, hudební klipy nebo aktivně přidávají příspěvky na sociální síť. Folklor má tedy v současné době i funkci komerční. Nezastupitelnou funkcí, hlavně v případě dětí, je funkce výchovná. Stále častěji probíhají semináře a školy lidových tanců, jak pro členy souborů, tak pro širokou veřejnost. Folklorní činnost předává kladný vztah k národní lidové kultuře, posiluje morální hodnoty a upevňuje vztah k tradicím.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Propojení reminiscence a lidové kultury v sociální práci se starými lidmi

Cílem mé bakalářské práce je vypracování metodiky k praktickému zařazování témat z lidové kultury do reminiscenčních setkání a dalších aktivizačních programů v pobytových službách pro seniory.

V teoretické části jsem popsala jednotlivé formy, metody a témata, kterých reminiscence využívá. Dále jsem popsala projevy a podoby lidové kultury, které mohou sociálním pracovníkům posloužit jako inspirační zdroj při přípravě a uskutečňování reminiscenčních setkání a dalších reminiscenčních aktivit v pobytových službách pro seniory.

Je zřejmé, že lidová kultura byla s životem dnešních seniorů úzce spjata. Byla součástí jejich každodenního života a jistě je hluboce zakořeněna v jejich

vzpomínkách. Folklor tedy můžeme považovat za významný reminiscenční stimul a jako zdroj, který by mohl být bohatě využíván.

Domnívám se však, že v soudobých domovech pro seniory a domovech pro lidi s demencí je tohoto zdroje využíváno minimálně. U pečujícího personálu chybí vzdělání a smysl pro kreativitu jak v reminiscenci, tak v tématech lidové kultury. Pravděpodobně chybí i vzdělání v hudbě a zkušenost s jejím praktickým využíváním, včetně zpěvu.

Taková je moje hypotéza, kterou chci pomocí svého průzkumu potvrdit nebo vyvrátit.

Na závěr chci vypracovat návrh metodiky a přinést podněty a nápady, jak konkrétně lidovou hudbu, taneční či slovesný folklor a tradiční slováckou kuchyni využít ve spojení s reminiscenčními aktivitami. Podpořit tím návrat ke kořenům a znovuoživení lidové kultury v pobytových službách.

2. Mapování situace v sociálních zařízeních pro seniory na Slovácku

V této části své práce nastíním, jak čteně a v jakých formách je v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem na Slovácku zastoupena reminiscence jako taková a reminiscenční aktivity spojené s lidovou kulturou. Cílem této části mé práce je zmapovat situaci v této oblasti.

2.1. Proces šetření

K získání dat jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Jedná se o metodu kvalitativního výzkumu, pro kterou je charakteristický soubor

připravených otázek. Ty jsou východiskem rozhovoru, který vede tazatel se svými respondenty. Tazatel může měnit pořadí otázek, je ale nutné, aby byly probrány všechny. Je také možno pokládat doplňující otázky, což přináší do rozhovoru větší uvolněnost.⁶⁵ Hovořila jsem se sociálními nebo aktivizačními pracovníky v zařízeních, která poskytují sociální služby seniorům na Slovácku. Vzhledem k současné koronavirové epidemii mi nebyl umožněn vstup do zařízení. Veškerý kontakt s pracovníky probíhal telefonicky.

Oslovila jsem tato zařízení: *Centrum služeb pro seniory Kyjov – Domov pro seniory a Domov se zvláštním režimem, Domov pro seniory Bažantnice, S – centrum Hodonín - Domov pro seniory, Domov pro seniory a domov se zvláštním režimem Strážnice, Domov se zvláštním režimem Uherské Hradiště, Domov pro seniory Uherský Ostroh*. Prostřednictvím rozhovorů jsem tedy měla možnost nahlédnout celkem do 8 zařízení.

Mé otázky byly rozděleny do tří okruhů – využívání reminiscence a její podoby, vztah pracovníků a klientů k hudbě, využívání lidové kultury v reminiscenci, při aktivizaci a při dalších příležitostech.⁶⁶

Telefonický rozhovor se sociálními nebo aktivizačními pracovníky probíhal po předchozí domluvě. Pro zodpovídání otázek bylo nutné si předem vyhradit čas. Rozhovor proběhl v jedné fázi a trval 25 – 30 minut. Některé pracovnice i po předchozí domluvě odpovídaly jen jednoslovně, jiné, a ty převažovaly, odpovídaly ochotně a o tématech se rozpovídaly nad rámec otázky. Potom bylo možné klást doplňující otázky, díky kterým byl rozhovor velmi obohacen. Z rozhovorů jsem si poznámky zaznamenávala písemně a podle okruhů.

⁶⁵ REICHEL, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada, 2009. s. 111 – 112.

⁶⁶ Podklady pro strukturovaný rozhovor viz přílohy

Dovolala jsem se do všech uvedených zařízení a data získala ode všech dotázaných pracovníků.

2.2. Vztah klientů k lidové kultuře

Ve všech dotázaných zařízeních je nedílnou součástí života v něm hudba. Všechna zařízení zařazují hudbu k běžným činnostem každého dne. „*Pořídili jsme klientům na každé patro gramofony s dobovými skladbami na deskách. Každé ráno nám teď zpřijemňují snídani*“ řekla mi jedna z pracovníc. Velkou výhodou je, pokud některý z pracovníků aktivizace je sám hudebníkem. Podle dotázané pracovníce, je potom zařazení hudby do programů velmi přirozené. V jednom ze zařízení se podařilo založit pěvecký sbor s osmi klienty. Jejich repertoár tvoří písničky ze Slovácka a oblíbené písně z mládí. Při otázkách na hudbu jsem nemohla opomenout muzikoterapii.⁶⁷ Ta se s kvalifikovaným terapeutem provádí pouze v jednom zařízení. Problémem je podle dotázaných pracovníků nedostatek financí a proškolených terapeutů.

Zajímala jsem se také o produkci živé hudby. Zda mají klienty možnost účastnit se v domově nějaké akce s živou hudbou. Nejčastěji se v zařízeních vyskytují jednotlivci – sóloví hudebníci na klávesy či harmoniku. Tyto akce probíhají přibližně jednou měsíčně a klienty jsou velmi oblíbené i čteně navštívené. Pokud je dostatek financí, může domov pozvat větší těleso – např. cimbálovou nebo dechovou hudbu, pěvecké sbory. To se podaří třeba jednou za rok. „*Do těchto akcí se snažíme zapojit i ležící klienty, je to ale časově a organizačně velmi náročné.*“ Podle jedné z pracovníc jsou velkým problémem

⁶⁷ Muzikoterapie využívá hudebních prvků k léčbě, k osobnímu rozvoji člověka, k podpoře komunikace a vzdělávání či zlepšení mezilidských vztahů. I když je hudba do života v zařízeních zařazována, nejedná se o muzikoterapii. Ta je vždy vedena cíleně a s kvalifikovaným pracovníkem.

vysoké náklady spojené s pozváním těchto uskupení. Ve všech dotázaných zařízeních by však klienti měli o častější produkci těchto těles zájem.

Co se ve všech zařízeních daří, je mezigenerační spolupráce s mateřskými školami. Děti chodí pravidelně vystupovat do všech zařízení. Jedná se o tematické hry, zpívání, divadlo nebo povídání na sezonní témata (např. Vánoce, Velikonoce, roční období, pohádky). Co se týká kulturního života mimo zdi zařízení, jen některá z nich umožňují klientům účast na těchto akcích. Problémem je opět nedostatek personálu nebo nedostatek zájmu personálu o akce mimo zařízení, a také nouze o prostředky k přepravě klientů. Ta zařízení, která se o kulturní život mimo domov zajímají, zprostředkovávají účast na koncertech či vystoupení místních folklorních souborů. A to u příležitosti festivalů, místních oslav jako jsou hody, vinobraní, průvody krojovaných městem aj. „Klienti jsou z této blízké interakce s tancem, hudbou a mladými zapálenými lidmi v krojích, vždy nadšeni“ řekla mi jedna velmi schopná a aktivní pracovnice.

2.3. Reminiscence a její podoby

Zapojení reminiscence v rámci aktivizačních programů v zařízeních bylo četné. Nejčastěji probíhá ve skupinové formě. Ve skupinách bývá 5 – 10 klientů. Na individuální reminiscenci nemají, převážně v menších zařízeních, dostatek personálu. Zájem by o to ale byl. V rámci skupinového vzpomínání je nejčastěji volena metoda rozhovoru na určité téma. Pokud jde o jiné techniky reminiscence, je zapojována skupinová činnost (ruční práce, společné vaření, pečení, drobné dekorační výrobky).

2.4. Propojení lidové kultury a reminiscence

V rámci mého šetření bylo důležité zjistit, jestli se některá z forem lidové kultury stává tématem reminiscenčních aktivit. *„Cíleně taková témata nezařazujeme, někdy se toho dotkneme, díky jinému tématu. Třeba když hovoříme o svatbě, tak některý z klientů vzpomene, že se ženíl v kroji a tančili na cimbálovku.“*

Nejčastěji jsou témata lidové kultury zapojována do skupinových činností. Vaření, pečení a následná ochutnávka regionálních dobrot patří na program každého, mnou dotázaného zařízení. Tyto činnosti bývají doplněny lidovou hudební kulisou. Jedno ze zařízení má svůj vlastní sad s ovocnými stromy a pálenici. Pro klienty je to jedna z věcí, jež má v regionu Slovácka silnou tradici. Když si pak mohou dát „štamprli“, jako hmatatelný výsledek, dává to celé smysl. V dalším zařízení provozují kroužek tance. Jedním z nacvičených čísel je sestava v krojích na folklorní melodii. Klienti tak dostanou možnost procítit hudbu v jiném rozměru. Hudba, nejenom ta lidová, je zapojována i do cvičení s fyzioterapeuty nebo do pohybových aktivit v zařízeních.

2.5. Shrnutí

Ze svého šetření mohu říci, že cíleně je lidová kultura do programů aktivizace v zařízeních zapojena zřídka. Zařazena bývá nejčastěji do skupinových činností, skupinové reminiscence. V rovině individuální se provádí velmi vzácně. V programech, kde je zapojena, jsou od klientů velmi dobré ohlasy. Problémem může být v některých případech nedostatek nebo úplná absence aktivizačních pracovníků, financí nebo zájmu personálu o oblast lidové kultury. Pro další postup své práce budu vycházet z poznatku, že častým

spojujícím prvkem reminiscence a lidové kultury byla, dle sdělení respondentek, hudba.

V následujících kapitolách se pokusím představit aktivity cíleně spojující reminiscenci a lidovou kulturu.

3. Reminiscence a lidová kultura

3.1. Skupinové reminiscenční setkání

Cílem reminiscenčního setkání skupiny klientů může být společné trávení volného času, vzájemné sdílení vzpomínek a zkušeností. Účastníci setkání se mohou vzájemně lépe poznat, pobavit se, posílit sebevědomí, důstojnost a sebereflexi zúčastněných. Reminiscenční setkání by mělo být pro klienty pobytových zařízení smysluplnou aktivitou.

Při sestavování skupiny musíme dbát na dodržování konkrétních zásad. *Počet účastníků* by se měl pohybovat v rozmezí 5 – 10 lidí. *Frekvence setkání*, by měla být alespoň jednou týdně, aby nevznikaly příliš dlouhé rozestupy mezi jednotlivými setkáními. *Délka* jednoho setkání má být do jedné hodiny. Důležité je také *prostorové uspořádání* a posazení účastníků. Ideální je útulná místnost s kulatým stolem. Každý zde dobře vidí a vnímá všechny zúčastněné. Zárukou spokojenosti účastníků reminiscenčních setkání jsou dobře zvolená *témata*. Ta by jim měla být blízká, měla by je zajímat a také pobavit.⁶⁸

V další části představím možná témata z lidové kultury pro reminiscenční setkání. Vzorem a inspirací pro zpracování návrhů metodiky reminiscenčních setkání s využitím folkloru, mi byly materiály neziskové organizace *Centrum*

⁶⁸ JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010. s. 80 - 83.

pro rodinu a sociální péči v Brně.⁶⁹ Využila jsem především nabízenou strukturu reminiscenčních setkání, jejich obsah a techniky reminiscenční práce jsem volila dle vlastní rozvahy.

3.2. Metodika využití lidové kultury jako zdroje témat a stimulů pro reminiscenční setkání

3.2.1. Tradice na talíři

Úkoly pro pracovníky:

- zjistí si, jaká jídla se v regionu vařila⁷⁰, jaké ingredience byly často používány, na kartičky napíšu názvy jídel a výrazy spojené s jídlem a kuchyní vycházející ze slováckého nářečí⁷¹
- reminiscenční podněty – staré smaltované hrnce, smaltované hrníčky, přenosné plotýnky, přepravky na mléko, koření, některé z ingrediencí

Pomůcky:

- kartičky se jmény jídel a výrazy ze slováckého nářečí

⁶⁹ VOSÁLOVÁ, Eva a kol. Metodika zavádění reminiscence v organizaci. Centrum pro rodinu a sociální péči v Brně [online]. Copyright © Dostupné z: https://www.crsp.cz/wp-content/uploads/2018/04/reminiscence_metodika.pdf. Staženo dne 6. 12. 2020.

⁷⁰ Z kynutého překládaného těsta jsou připravovány *pagáče*, plněné škvarky, sýrem, smaženou cibulkou. *Slovácké vdolečky* plněné tvarohem nebo švestkovými povidly. *Pěry* jsou sladké čtverečky z hrubé mouky, plněné povidly, vařené ve vodě. Po scedění se posypou mletým mákem a rozpuštěným máslem. *Šulánky* jsou uvařené bramborové válečky, podávané s rozpuštěným máslem, mákem nebo cukrem. Další sladkou specialitou jsou *báleše a patenty*. *Báleše* připomínají menší placičky z kynutého těsta, pečené na starých plotýnkách. Upečené báleše se potřou z jedné strany povidly a posypou oslazeným mákem. *Patenty* jsou z těsta bramborového, po upečení na plotýnce se potřou máslem, mletým mákem s cukrem a poté se zabalí jako palačinka.

⁷¹ *lokše* - nudle, *morák* - krocan, *erteple* - brambory, *strúček* - dílek česneku, *žufánek* - naběračka, *šiška* - knedlík, *kastrol* - hrnec, *špajzka* – spíží, *dénko* – prkýnko, *gořalka* - pálenka

- písně, vztahující se k jídlu (Kdo umí vařit pěry, Trnka, Stojí Kača, Čerešničky)
- CD s lidovou hudbou – Cimbálová muzika *Danaj* - Ve Strážnici muzikanti hráli, Cimbálová muzika *Ohnica* – Koření života, *Musica Folklorica* - Ej ženy, ženy, porad'ťeže mi
- kuchařky, recepty

Úkoly pro klienty:

- přinést si vlastní oblíbený recept

Průběh setkání:

Na začátku je dobré navodit atmosféru pomocí některé z výše uvedených písní – například Trnka⁷². Debata se může dále rozprodit pomocí připravených kuchařek, předmětů, písní z výše uvedených CD nosičů nebo kartiček s názvy jídel. Klienti mohou sdílet recepty. U některých krajových specialit se příprava maličko liší vesnice od vesnice.

K zábavné části setkání na toto téma mohou patřit kartičky s názvy z nářečí. Můžeme se s klienty bavit o významech těchto slov, zda jsou stále používány, jak je dnes nahrazujeme. V tématu o jídlu musíme využít i chutě a vůně – nabídneme například mák, med nebo povidla.

Doplňující otázky:

- Je některé z jídel na kartičkách vašim oblíbeným z dětství?
- Jaké jídlo jste v dětství neměli rádi?
- Které z jídel na kartičkách jste někdy vařili?

⁷² VUS Ondráš - The Best of Japan 2017 - Vařila sem trnku - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 25.11.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=vQKZGpOJ-Us>

- Jaká byla vaše nejoblíbenější sladkost?
- Pomáhali jste mamince nebo babičce v kuchyni?
- Jak jste se učili vařit?
- Vařili jste podle kuchařky?
- Máte nějaké rodinné recepty?
- Znáte nějaké další písničky o jídle? Poslouchali jste u vaření hudbu?
- Napadají vás nějaká další slova, která už se neříkají? Jaká?

Závěr:

Shrnutí a zhodnocení tématu. Domluva na dalším tématu, pokud je právě toto téma úspěšné, je možné v něm někdy příště pokračovat.

3.2.2. Lidové slavnosti a zábavy

Úkoly pro pracovníky:

- nachystají si reminiscenční podněty – krojové součástky, fotky (cimbálu, houslí, krojovaných osob, míst kde se zábava/festival koná), kvalitní nahrávky cimbálové muziky, videoklipy, záznamy z festivalů, sklenice na víno
- nastudují si informace k tématu – v tomto případě si zjistí informace např. o Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice, Hornáckých slavnostech, jak probíhají hodové zábavy, besedy u cimbálu nebo vinobraní v konkrétních městech

Pomůcky:

- notebook s přístupem na internet, dataprojektor, plátno, reproduktory

- video z YouTube – *Zahájení Strážnických slavností z roku 1957, video ze zahájení slavností 2019*⁷³, kanál iFolklor na YouTube⁷⁴
- CD s lidovou hudbou – *Cimbálová muzika Stanislava Gabriela – Z Uher do Moravy, Horňácká cimbálová muzika Petra Mičky – Z kořenů strom, CD Živá píseň Strážnice*
- Fotografie krojů, muziky, průvodů, obrázkové publikace
- Krojové součástky k prohlížení a doteku

Úkoly pro klienty:

- přinést si vlastní fotografie z podobné akce, pokud je klienti mají
- přinést krojové součástky, pokud je mají

Průběh setkání:

Na začátek může pracovník pustit video ze Strážnických slavností. Video navodí atmosféru a pomůže rozproudit diskuzi. Během léta v době pandemie vznikl kanál *iFolklor*, jako náhrada za všechny zrušené folklorní akce. Obsahuje velké množství záznamů, které se dají využít k navození přesné festivalové atmosféry. Následně lze jako podkres pustit CD s cimbálovou muzikou k udržení atmosféry.

Diskuze může dále plynout díky fotografiím, které si přinese někdo z klientů, nad zážitky, které jim vzpomínky na zábavu kolem folkloru přinesly, pomocníkem může být i srovnání průběhu akce dříve a nyní. Postupně se vystřídají všichni účastníci, každý dostane slovo. Kdo chce, může i něco

⁷³ STRÁŽNICE-dnes začíná svátek folkloru, podívejte se na historický dokument z roku 1957 - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 24. 11. 2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=jRwVc_pBYVs&t=76s

MFF Strážnice 2019 - závěrečné vystoupení strážnických souborů - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 24.11.2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ZBtI0OBbE_c

⁷⁴ iFolklor - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 26.11.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/c/iFolklor/videos>

zaspívat. Na tyto zážitky je potřeba reagovat, doptávat se, navazovat a dávat prostor všem klientům. Pokud diskuze nebude plynulá, můžeme si pomoci dalšími z podnětů nebo pomocnými otázkami. Listování knihou s lidovými oděvy, dotek materiálu kroje, vůně škrobu, známá melodie, pocit z navozené atmosféry, to všechno může podpořit vybavování vzpomínek a dalších zážitků.

Účastníci si mohou i společně zaspívat, pokud pracovník umí zahrát na hudební nástroj, doprovodí tento zpěv. Ke zpěvu můžeme přidat i pohyb v rytmu tance - podupávání, kroky, zvedání rukou vzhůru, zatleskání.

Doplňující otázky:

- Účastnili jste se někdy velkého festivalu? Byli jste účinkujícím?
- Kdo vás k folkloru přivedl? Rodiče, prarodiče, přátelé, partner...
- S kým jste chodívali na zábavy a festivaly? S rodinou, s kamarády, s partnerem, manželem, dětmi...
- Tančili jste na těchto zábavách? Jaký byl váš oblíbený tanec?
- Máte nějakou veselou historku z takové zábavy?
- Chutnal vám některý z alkoholů? Víno, slivovice?
- Vyráběli jste některý z alkoholů doma? Višňovka, kmínka, zázvorový likér, vaječný koňak...
- Měli jste oblíbené cimbálovky, zpěváky, tanečníky?
- Znali jste někoho osobně?
- Měli jste na sobě někdy lidový oděv? Popíšete, jak vypadal?
- Máte nějakou oblíbenou lidovou písničku? O čem se v ní zpívá?

Závěr:

Shrnutí a zhodnocení tématu. Domluva na dalším tématu, pokud je aktuální téma nebo některá jeho část úspěšná, je možné v něm příště pokračovat.

3.2.3. Lidové tance

Úkoly pro pracovníky:

- nastudují si informace k tématu – v tomto případě k nejčastějším tancům na Slovácku – strážnický danaj⁷⁵, hornácká sedlácká⁷⁶, vrtěná⁷⁷ a verbuňk⁷⁸
- nachystají si podněty k reminiscenci – taneční boty, krojové součástky, kvalitní nahrávky cimbálové muziky, videoklipy, záznamy z tanečních vystoupení

Pomůcky:

- notebook s přístupem na internet, dataprojektor, plátно, reproduktory

⁷⁵ *Danaj* je tanec točivý, velmi pomalý. Osobitý jak písňovým repertoárem, tak i taneční formou. Je to bohatě figurálně rozvětvený tanec, s akcentem na první dobu nahoru, na pološpičce venkovní nohy. Stařenka *Procházková* (Marie Procházková – zpěvačka lidových písní ze Strážnice) říkala: *když danaj tančí Strážničanka, nese sa jak hraběnka*.

⁷⁶ *Hornácká sedlácká* patří mezi točivé tance. Skládá ze tří základních figur. První figurou je zpěv tanečnicků před muzikou za kývavého pohybu celého těla ve dvojím základním postavení vedle sebe nebo za sebou. Druhou figuru představuje víření dvojice oběma směry v postavení vedle sebe. Třetí figura představuje sólový zpěv tanečnicka nebo tanečnice. Tyto figury jsou rozvíjeny různými spojovacími a přechodnými prvky, které posunují tanec do prostoru. Nejjednodušší verze tance je při použití dvou figur – předzpěvu taneční písně, vystřídáního vířením jedním nebo oběma směry. (FROLEC, Václav. HOLÝ, Dušan. JERÁBĚK, Richard. 1966. Hornácko.)

⁷⁷ *Vrtěná* je tancem točivým, párovým. Je rozdělen do dvou částí – zpěv taneční písně a víření. Víření probíhá rychlými běhovými krůčky, někdy s náznakem mírného podřepu na vnitřní noze, nejčastěji v postavení pravými boky u sebe vpřed i vzad. Na začátku tance jsou obvykle vkládány před víření natřásavé pohyby spojených paží ve stoji čelném proti sobě.

⁷⁸ Název tance *verbuňk* je odvozen od německého *werben* (verbovat, najímat, odvádět na vojnu). Tanec byl součástí odvodu na vojnu, do vojenské služby. Byl také jakousi formou rozloučení s rodinou a blízkými a ukázkou proměny chlapce ve vojáka. Tanec se tančí hromadně, zároveň zde ale vzniká prostor pro individuální projev každého z tanečnicků. Tento individuální projev je částečně svázaný regionálním stylem a místní příslušností tanečnicka. Jeden z nejdůležitějších znaků verbuňku je *improvizace*. Tanečník vychází ze zásoby tanečních figur, které přísluší danému regionu, a ty poté libovolně využívá. Tanec má však jasnou kompozici a ta spočívá v gradaci tempa a obtížnosti tanečních figur od nejpomalejšího/nejjednodušších až do nejrychlejšího/nejobtížnějších. Každoročně se také koná celostátní soutěž ve verbuňku při *Mezinárodním folklorním festivalu Strážnice*. V roce 2005 byl Slovácký verbuňk zařazen na seznam světového nehmotného kulturního dědictví UNESCO.

- videa s ukázkou tanců⁷⁹
- CD s lidovou hudbou – Cimbálová muzika *Danaj* – Janíčku náš, Janku, *Musica Folklorica* – Opýtaj sa malana, Cimbálová muzika *Strážničan* – Zaspala nevěsta

Průběh setkání:

Na uvítání a pro navození atmosféry může pracovník spolu s klienty zazpívat některou ze známých lidových písní – například *Na tych panských lúkách*⁸⁰, nebo pustit některé CD z výše uvedených tipů. S tématem se může skupina více sblížit, pokud někdo z účastníků setkání zná některý z tanců. V každém případě se může přistoupit k dalšímu kroku, k projekci videí s tanci. Na účastnících můžete nechat výběr tance, který si následně můžete v nějaké jeho zjednodušené verzi zatančit (i v sedu). Pokud by si někdo z klientů vybral například strážnický danaj, pustíme vhodnou píseň (*Ve Strážnici muzikanti hráli; Petrove, Petrove; Malíkovi synové*). Pracovník předvede základní krok. V tomto případě jde o houpavý krok na první dobu nahoru, na pološpičce venkovní, pravé nohy. Nejde nám o to, aby byl tanec perfektní. Touto aktivitou chceme klientům umožnit větší prožitek z hudby skrze pohyby. Podle úspěšnosti lze přidávat prvky jako podtočení pod rukou, párové držení nebo jen tleskání do rytmu. Každé klientce tak můžeme umožnit, aby se po vzoru

⁷⁹ Soubor VELIČKA - sedlácké / Horňácké slavnosti 2018 - YouTube. YouTube [online].

Copyright © 2020 Google LLC [cit. 26.11.2020]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=YTW5STAYBXg>, Danaj ze Strážnice II (DivX) -

YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 26.11.2020]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=beklkvILRkw>, Voják su já, voják; Strážnice 2019 -

YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 26.11.2020]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=u-FmRMdoMnI>, Vrtena - YouTube. YouTube [online].

Copyright © 2020 Google LLC [cit. 26.11.2020]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=xeYkg_5m8to,

⁸⁰ Strážničan - Na strážnických lúkách - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020

Google LLC [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HlId1lQ5I1M>

strážnických děvčat cítila jako hraběnka a všichni klienti švarnými šohajičky. Stejný princip lze aplikovat u všech uvedených tanců. Vyzdvihnout charakteristický krok, zhoupnutí, podřepy, tlesknutí nebo jen nechat účastníky vnímat rytmus a náladu hudby podle jejich chuti.

Doplňující otázky:

- Tančili jste někdy některý z tanců? Který?
- Kdo byl váš taneční partner, partnerka? Přítel, spolužák, partner, tatínek, přítelkyně, partnerka, maminka...
- Měli jste na sobě kroj? Tančili jste v něm?
- Při jaké příležitosti můžeme tyto tance ještě vidět? (například folklorní festivaly, vystoupení souborů lidových písní a tanců, besedy u cimbálu)
- Zúčastnili jste se jako návštěvníci někdy soutěže ve verbuňku (v rámci Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice)?

Závěr:

Společný zpěv vybrané písně. Shrnutí a zhodnocení tématu. Domluva na dalším tématu, pokud se tanec dařil, je možné na příští setkání nachystat další.

3.2.4. Slovácko – kraj písní

Úkoly pro pracovníky:

- nachystají si reminiscenční podněty – fotky (nástrojů, krojů, vesnic), kvalitní nahrávky cimbálové muziky, videoklipy, záznamy z folklorních akcí
- nastudují si informace k tématu – jaké písně se zpívají v konkrétním regionu, a které písně jsou známé všeobecně, sdružující témata písní

Pomůcky:

- notebook s přístupem na internet, dataprojektor, plátno, reproduktory
- videa⁸¹, videoklipy⁸²
- nachystané písně na témata - *láska* (Zaspala nevěsta, Ej lásko, lásko, V širém poli hruštička, Budeš milá zabývat)⁸³, *vojna* (Brodí Jano koně, Hromy bijú, Proč kalino v struze stojíš)⁸⁴, *písně ščeglivé*⁸⁵ (Nebudem sa ženit eště, Spal bych, spal bych, žena mi nedá, Moja žena rozum nemá)⁸⁶ o *Bohu a smrti* (Chvála Bohu, že sem sa narodil, Umreli ně tatíček, Bože můj, Otče můj)⁸⁷
- CD s lidovou hudbou – Cimbálová muzika *Danaj* – Písňovou zahradou, *Musica folklorica* – Majstr, *Cimbálová muzika Stanislava Gabrieala* – Na mojem srdéčku, Cimbálová muzika *Grajcar* – Zahrajme si, *Antologie moravské lidové hudby* – Milostné a svatební písně, *Verbuňky a písně rekrutské, Smrti milá, smrti*

Úkoly pro klienty:

- připravit si oblíbenou písničku, o čem byla, kdo nás ji naučil

⁸¹ CM Danaj - Ja dolina, dolina / Janošková stará máti plakala - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 27.11.2020]. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=_wRNhSEePFc, Pilo by sa, pilo, Eště si já pohár vína zaplatím - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=QE00xzY8K8I>, CM Ohnica - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=gtqRjuqmSEo>.

⁸² Musica Folklorica - Ked sa Janko na vojnu bral - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 27.11.2020]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=CI6rkTrGCoc>, Ten, kdo má ženušku mladú - Videoklip - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 27.11.2020]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Uo4Bx_itzC0.

⁸³ všechny písně dostupné na CD - Antologie moravské lidové hudby – *Milostné a svatební písně*

⁸⁴ všechny písně dostupné na CD - Antologie moravské lidové hudby – *Verbuňky a písně rekrutské*

⁸⁵ žertovné, lechtivé - písně, u kterých vztah mezi ženou a mužem hraje primární roli

⁸⁶ všechny písně dostupné na CD – Musica Folklorica – *Spal bych, spal bych, žena mi nedá*

⁸⁷ všechny písně dostupné na CD - Antologie moravské lidové hudby – *Smrti milá, smrti*

Průběh setkání:

Téma slováckých písní jednoduše musí začít písničkou. Pro upevnění prožitku je dobré zvolit projekci videoklipu. Doporučuji některý z klipů kapely Musica Folklorica. Jsou velmi kvalitně zpracované jak po stránce hudební, tak výtvarné a výpravné. Pokud by projekce měla úspěch, je možné pustit další videoklip na závěr setkání. Dále s klienty můžeme začít probírat jejich připravené oblíbené písně. Pouštět si je nebo jen povyprávět o čem písnička je, zkusit si je zazpívat, známou píseň je možné zanotovat, zabroukat melodii. Pro pokračování diskuze využijeme připravených písniček na konkrétní témata. Například písně o lásce jsou sice krásné, ale většinou se v nich šťastného konce nedočkáme. Písně o Bohu a smrti v sobě mají kouzelnou poetiku. Téma smrti zpracovávají s lehkostí a zbožnou pokorou k životu. Můžeme je zmínit, hlavně kvůli velmi klidné a rozvážné atmosféře, která z nich sálá.

Veselým tématem k reminiscenci jsou písně *ščeglivé – lechtivé*. Pracovník pustí jednotlivé ukázky z doporučeného CD nosiče. Po přehrání může skupina probírat text písně. Například píseň:

*ženo má, ženo má, ženo malučičká
a já ťa radšej mám, než husár konička*

-

*Husár má konička, pro svoje nosení
a já ťa ženo mám, pro své potěšení*

-

*Husár má konička, aby ho rajtoval
a já ťa ženo mám, abych ťa miloval*

Lechtivé:

*A tá moja nemoja, nedala ň pokoja
ej nedala ň v noci spat, mosel sem ju kolébat*

-

*Otevri ň milá, velice ň stojí
vrany kúň na dvori, on sa dešťa bojí*

Diskuze by se měla rozprout nad vtipně popsanými radostmi i nezdary, nečekanými zvraty a následky milostného života. Jsou to písničky ze života, popsané jednoduchým, srozumitelným jazykem. Co se žilo, o tom se zpívalo. Klientům nemusí být všechny písně známé, ale jejich atmosféra a to, o čem se v nich zpívá, určitě bude.

Doplňující otázky:

- Připomněla vám některá z písní konkrétní události ze života?
- Byla vaše láska někdy takovým zklamáním jako ve spoustě písní?
- Napadají vás nějaké další *šceglivé* písně?
- Jaký pocit máte z písní o vojně? Zažili jste odvod chlapců do služby?
- Zpívali jste si doma? S rodiči, dětmi, partnerem, přáteli...
- Zpívali jste někdy u cimbálu? Na besedách, festivalech, ve vinném sklepě...
- Vyvolají ve vás lidové písničky příjemný pocit nebo máte i nemilé vzpomínky?

Závěr:

Pokud se účastníkům líbil videoklip, je možné si pro uchování silného pocitu pustit další. Následuje shrnutí a zhodnocení tématu a domluva na příští setkání.

3.2.5. Vyšívaná krása – lidový oděv

Úkoly pro pracovníky:

- nastudují si informace k tématu – jaké kroje se nosily v jednotlivých oblastech, rozdíl mezi mužským a ženským odíváním
- Připraví si reminiscenční podněty – krojové součástky, výšivky, ozdoby, fotky krojovaných, dobrovolníka v kroji, kvalitní nahrávky cimbálové muziky nebo jiné lidové hudby, vůně škrobu, naftalínu

Pomůcky:

- Konkrétní krojové součástky⁸⁸ - rukávce, sukně, spodničky, řemen, klobouk, šátky, boty

⁸⁸ Představím kroj z oblasti Hornácka. Podobně lze popsat a připravit si přehled všech krojů ze Slovácka. Základní součástíou ženského kroje je *rubáč*. Je vyroben z konopného nebo bavlněného plátna. Na *rubáč*, na horní část těla se dále oblékají *rukávce*. Délka rukávů je mírně nad pás. Výšivky na rukávcích můžou být ve variantách jednobarevné (bílé, žluté), dvoubarevné (černobílé, žlutočerné, žlutomodré) nebo barevné s tím, že základ tvoří červená, bílá a žlutá. Zezadu dopředu se *rubáč* opásává *fěrtochem*. Zepředu dozadu se *rubáč* opásává *fěrtúškou*. Bílá *fěrtúška* s barevnými kvítky se jmenuje *kartůnka*, červené *fěrtúšce* se přezdívá *turecká*. *Fěrtoch* a *fěrtúška* jsou uvázané tak, aby 5 cm *rubáče* zůstalo zespod vidět, těmto pár centimetrům se přezdívá *sobota*. Na *rukávce* se obléká vestička bez rukávů – *kordula*. Za chladného počasí se na horní část těla, na *rubáč*, *rukávce* a *kordulku* obléká ještě *lajbl*. Na hlavu se na pevně váže *šátek* - červený turecký nebo bílý lipský. Další variantou zakrytí vlasů je vyšívaná *šatka*. Obuv sahá těsně pod kolena, jsou to holínky z tvrdé kůže, zdobené vyšívaným ornamentem.

V mužském kroji je základní součástíou košile – *šňůrkovica*. Nosí se ke všem krojovým variantám. *Šňůrkovica* se jí říká proto, že se horní část levého předního dílu po oblečení překládá přes pravý a zavazuje dvěma šňůrkami. Dalšími dvěma šňůrkami se zaváže límeček – *obojek*. Obojek a část levého předního dílu bývá vyšita křížkovou formičkou. Dříve se košile šila z rezného plátna, dnes z tenkého bavlněného. Ke sváteční variantě oděvu se oblékají *nohavice* – jsou to úzké kalhoty ze sukna (světle modré, tmavě modré). *Nohavice* jsou v přední horní části bohatě vyšívané, jejich okraje jsou lemované červeným sukнем a modrou šňůrkou. Kalhoty jsou opásané úzkým, dlouhým, koženým *řemenem*, zdobeným bílými nýtky. Svobodní mládenci si do zástrihu kalhot vkládají vyšívaný *šátek*. Kalhoty pro teplé počasí nebo na práci jsou *traslavice*, široké kalhoty z konopného, lněného nebo bavlněného plátna. Přes *traslavice* se v pase nosí uvázaná *zástěra*. Jako ženy oblékají na rukávce *kordulku*, muži oblékají na košili *pruclek* z černého nebo tmavě modrého sametu. Na košili a *pruclek* se v chladnějším počasí obléká *kabát*, který sahá do půlky stehů. Na hlavě mají muži klobouk s rovnou stříškou – *šmukáč*. Pánská obuv sahá do 3/4 lýtky, jedná se stejně jako u obuvi dámské o tvrdou kůži, u pánů bez zdobení. (ČASTOVÁ, Věra. Kroje hornácké obce Velká nad Veličkou. Obec Velká nad Veličkou, 2008. s. 41.)

- notebook s přístupem na internet, dataprojektor, plátno, reproduktory
- videa⁸⁹, videoklipy⁹⁰
- CD s lidovou hudbou – Cimbálová muzika *Harafica*, Cimbálová muzika *Danaj* – V dobrém sme sa zešli, Cimbálová muzika *Strážničan* – Zpívání u cimbálu, *Musica Folklorica* – Opýtaj sa malana, Hornácká cimbálová muzika *Petra Galečky a Sboreček žen z Lipova* – Ftáča prelétavé
- kartičky s názvy krojových součástek
- k využití techniky „oblékání panenek“ - malé kousky látek – krajek, bílého plátna, výšivek; zvětšené fotografie, na vystřihnutí těla
- nůžky, lepidlo, barvičky, fixy na domalování nebo popis, čtvrtky A3

Úkoly pro klienty:

- přinést si vlastní fotografie (okopírované, zvětšené, aby se daly vystřihovat), krojové součástky, výšivky, předměty vztahující se k lidovému oděvu

Průběh setkání:

Pro navození atmosféry můžeme začít setkání společným zpěvem nějaké známé lidové písně – například *Nepi Jano, nepi vodu*⁹¹. Pro podkres a udržení příjemné atmosféry můžeme pustit některé z doporučených CD. Poté je prostor pro klienty, pro jejich fotografie či předměty, které si přinesli. Další aktivitou

⁸⁹ Krojová přehlídka Hornáckých krojů - 71. ročník MFF Strážnice - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eM9yCvTzvq8&t=793s>.

⁹⁰ Musica Folklorica - Byla svad'ba, byla - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=MDjPh88A9W8>.

⁹¹ CM Vojara - Nepi, Jano, nepi vodu; Eště si já pohár vína zaplatím - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2020 Google LLC [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=7qO7DZH7Y7w>.

na rozpróudění diskuze by mohla být hra „*pexeso*“. Ne tradiční obrázkové, ale z připravených kartiček s názvy krojových součástek a se součástkami samotnými. Pokud by byl na setkání přítomen dobrovolník oblečený v kroji, bylo by to pro přesnost a přehlednost pro klienty snazší. Když ne, můžeme součástky ukazovat jednotlivě, s vysvětlením, na kterých částech těla jsou oděny.

Dále může pokračovat diskuze nad proměnou odívání od krojů až dodnes. Čím jsou jednotlivé krojové součástky nahrazeny nebo co se nám do dnešních časů uchovalo. K dalšímu rozpróudění diskuze můžou pomoci níže uvedené pomocné otázky.

Na výtvarnou část „*oblékání panenek*“ je nutné vytvořit si časový prostor (asi 30min.). Na konci setkání může každý účastník předvést svoji panenku a povědět, co znázorňuje.

Doplňující otázky:

- Chodil někdo z Vás v kroji? Při jakých příležitostech.
- Máte doma kroj?
- Při jaké příležitosti můžeme vidět lidi v krojích dnes? Církevní svátky, oslavy, festivaly, vystoupení...
- Nosíval kroj někdo z rodiny? Maminka, tatínek, babička, dědeček, teta...
- Spatřujete v lidovém odívání krásu nebo je to otázka minulosti?
- Uchovali jsme si nějaké prvky z lidového oděvu? Šátek na hlavě, sukně po kolena, upravené vlasy...
- Chtěli byste se ještě do kroje obléknout?

Závěr:

Před ukončením setkání je dobré upevnit zážitek vhodnou aktivitou – například zpěv lidové písně nebo použití doporučený videoklip. Následuje shrnutí a zhodnocení tématu a domluva na příští setkání.

3.2.6. Shrnutí

Po zpracování konkrétních témat z lidové kultury pro reminiscenční setkání docházím k závěru, že propojení těchto dvou oblastí je možné a velmi funkční. Aktivity vycházející z lidové kultury nabízí pracovníkům pestrou paletu činností a následné konkrétnější zacílení na klienta. Spojením lidové kultury s reminiscencí se otevírají další možnosti, jak mohou klienti v pobytových zařízeních kvalitně trávit volný čas, vzájemně se poznat a pobavit se.

Lidová kultura je našim zděděným bohatstvím. Bohatství tradiční lidové kultury je u nás stále živé. Lidová kultura, její projevy a tradice, které z ní vycházejí, upevňují v každém z nás vztah ke svému domovu, kraji, regionu.

Závěr

Shrneme-li teoretickou část, lze konstatovat, že kreativní reminiscenční techniky umožňují člověku zažívat svět kolem sebe pomocí všech smyslů, a to i ve vysokém věku a při omezení soběstačnosti. K vyvolání hluboko ukrytých vzpomínek je potřeba pracovat s klienty skrze zrakové vjemy, vůně, doteky nebo skrze vnímání melodií či zvuků. Reminiscence může být při zapojení fantazie, tvořivosti, dovednosti, citu a smyslu pro opravdovost, naplněným uměním.

V úvodu své práce jsem nastínila myšlenku propojování oborů, témat, dovedností a vášní. Propojování různých podob lidové kultury s reminiscencí

pro mě byla velmi milou, a pro mé další působení, poučnou, směřodatnou zkušeností. Při psaní jsem měla stejný pocit, jako když začínám studovat novou skladbu. Nejdříve se seznamuju s jejími jednotlivými částmi. Některým vůbec nerozumím, zdají se mi tak složité, že ztrácím víru v jejich zdárné nastudování. Lámu si prsty v technických pasážích, nedokážu správně vykreslit náladu, nedržím tempo ani rytmus. Jiné části se mi ihned vryjí do paměti. Prsty s lehkostí dopadají na správné klapky mého klarinetu, s citem vykreslím důležitá místa, rytmus se mi vryje pod kůži. Část, kde jsem zapracovávala konkrétní témata z lidové kultury do programů reminiscenčních setkání, pro mě byla stejným tvůrčím procesem, jako když hraju na klarinet své nejmilejší melodie. V takové chvíli je přítomna ona přidaná hodnota, kdy na muzikantovi vidíte, že si hru neskutečně užívá. Věřím, že i reminiscenční pracovník může do své práce vložit stejný prožitek.

Mrzí mě, že jsem kvůli koronavirové pandemii neměla příležitost vyzkoušet tuto praktickou část své práce na kontaktním setkání se seniory. O to víc se těším na dobu, kdy nám bude znovu povoleno zpívat, hrát, setkávat se a trávit se seniory, nejen v pobytových zařízeních, nějaký čas. Těším se na chvíle, kdy budu moci radost ze své práce předávat dál, společně se seniory vnímat prostou krásu folkloru a hudby – té tajné řeči, otevírající lidská srdce a dávne vzpomínky.

Seznam literatury

BARTOŠ, František, JANÁČEK, Leoš, Národní písně moravské v nově nasbírané. V Praze: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901.

BLAHUŠEK Jan. Současný folklorismus a prezentace folkloru. Strážnice: Národní ústav lidové kultury. 2006.

HEŘMANSKÝ, Dana a Martin, Kultura českého prostoru, prostor české kultury. Praha: Ermat. 2008.

FROLEC, Václav. Lidové umění a dnešek. Brno: Blok, 1977.

JANČÁŘ, Josef. Lidová kultura na Moravě. Vlastivěda moravská. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000.

JANEČKOVÁ, Hana. Reminiscenční terapie. Dostupné z: <http://www.alzheimer.cz/res/archive/001/000238.pdf?seek=1432899414>.

Staženo dne: 6. 12. 2020

JANEČKOVÁ, Hana a Marie VACKOVÁ. Reminiscence: využití vzpomínek při práci se seniory. Praha: Portál, 2010.

KUNZ, John and SOLTYS, Florence Gray. Transformational reminiscence: Life story work. New York. Springer. 2007.

LUDVÍKOVÁ, Miroslava. Lidová strava na Kloboucku a Ždánicku. Brno: Grafia 1968.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013.

PAJER, Jiří. Čtení o Hornácku: dějiny, národopis, umění. Strážnice: Etnos, 2013.

REICHEL, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada, 2009.

ROKYTA, Jan, Luděk ZENKL a Ivo STOLAŘÍK. Jak zpívat lidové písně. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1990.

ROMANIUK, Michael. Reminiscence and the second half of life, Experimental Aging Research. An International Journal Devoted to the Scientific Study of the Aging Process. 1981.

SCHAUEROVÁ, Alena. MAŇÁKOVÁ. Magdalena. Regionální folklor do škol. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2005.

SCHWEITZER, Pam, BRUCE, Errollyn. Remembering Yesterday, Caring Today. Reminiscence in De-mentia Care. A Guide to Good Practice. Lon-don: Jessica Kingsley Publishers, 2008.

SCHWEITZER, Pam. About reminiscence work,

Dostupné z: <http://www.pamschweitzer.com/pdf/about-reminiscence-work.pdf>.

Staženo dne: 6. 12. 2020.

SIROVÁTKA, Oldřich. Pověst v lidové tradici a dětské literatuře. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998

.

SUCHÁ, Jitka, Iva JINDROVÁ a Běla HÁTLOVÁ. Hry a činnosti pro aktivní seniory. Praha: Portál, 2013.

ŠIMŠA, Martin a kol. Lidová kultura v ČR. Pojem a členění Dostupné z: <http://www.lidovakultura.cz>. Staženo dne 6. 12. 2020.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Barbora BOLOMSKÁ. Reminiscenční terapie. Praha: Galén, 2011.

TARCALOVÁ, Ludmila. Chutě a vůně slovácké kuchyně: kuchařka tradičních pokrmů na Slovácku. V Uherském Hradišti: Region Slovácko, 2010.

ÚLEHLOVÁ-TILSCHOVÁ, Marie. Chuťový místopis. Praha: Dita, 1997.

VOSTÁLOVÁ, Eva a kol. Metodika zavádění reminiscence v organizaci. Centrum pro rodinu a sociální péči v Brně. Dostupné z: https://www.crsp.cz/wp-content/uploads/2018/04/reminiscence_metodika.pdf.

Staženo dne 6. 12. 2020.

Internetové zdroje

Centrum pro rodinu a sociální péči v Brně: www.crsp.cz

Česká alzheimerovská společnost o.p.s.: www.alzheimer.cz

Národní ústav lidové kultury: www.lidovakultura.cz

Reminiscenční centrum, z. s.: www.reminiscencnicentrum.cz

Pam Schweitzer: www.pamschweizer.com.

Seznam obrázků

Obrázek 1..... 22

Přílohy

Příloha č. 1.

Okruhy otázek

1. Využití hudby v práci s klienty

- Můžete říci, že vaši klienti mají rádi hudbu, zpívají rádi?
- Pouštíte svým klientům hudbu? Jakou?
- Poslouchají hudbu ve svých pokojích? Jakou?
- Probíhají ve vašem zařízení setkání s živou hudbou? Kdo obvykle hraje (zpívá)?
- Ocenili byste nějaké další možnosti zařazení hudebníků do programu zařízení?
- Mají vaši klienti možnost zahrát si na hudební nástroj (např. na klavír, housle, klarinet?)
- Mohou si klienti u vás s hudbou i zatančit?
- Doprovází hudba bohoslužby ve vašem domově?
- Co vám nejvíce brání ve větším využití hudby?
- Využíváte hudbu terapeuticky (muzikoterapie prostřednictvím kvalifikovaného terapeuta)

2. Reminiscence v práci s klienty

- Žijí u vás převážně lidé z místa, kde se Váš domov nachází – místní občané, pamětníci?
- Zařazujete mezi aktivizační činnosti také reminiscenci? Jak často? Kolik lidí se účastní? Jaká témata?
- Pomohla by vám nějaká příručka, nápady, podněty? Měli byste zájem o zařazení reminiscence do aktivizačních činností?

3. Lidová kultura a folklor ve vašem domově pro seniory

- Zapojujete do kulturního programu v rámci domova i místní folklorní soubory?
- Pokud je to možné, účastníte se s klienty lidových slavností mimo domov (hody, vinobraní, folklorní festivaly, výroční pořady, poutě) – i v online formě?
- Konala se někdy ve vašem zařízení akce spojená s folklorem – tanečním, hudebním, slovesným? (např. harmonikář, taneční vystoupení, cimbálová muzika, lidový vypravěč, tradiční vaření)
- Zúčastňují se vaši klienti aktivně – např. mají možnost obléci se do kroje, zazpívat si s muzikou
- Vaří se v Domově tradiční pokrmy?
- Mohou si klienti uvařit/upéct koláče sami v rámci aktivizace apod.
- Mohou vyšívát, dělat keramiku nebo jiná tradiční řemesla?
- Domníváte se, že by vaši klienti uvítali, kdyby si mohli více užívat lidových tradic (více zpívat, poslouchat lidovou muziku)